

УДК 94 (367)

Ольга Ніколаєнко

ЖІНОЧИЙ РУХ У ПОЛЬЩІ НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Проаналізовано особливості розвитку жіночого руху в польських землях на початку ХХ ст. З'ясовано, що жінки брали активну участь у громадському житті, намагались своєю діяльністю у сфері просвітництва, благодійництва, взаємодопомоги покращити соціальний устрій. У цей період зароджується суффражистський рух, чії гасла надання жінкам політичних прав об'єднують прогресивне крило жіночого руху в різних частинах Польщі.

Ключові слова: жіночий рух, польські землі, суффражизм.

На межі ХІХ–ХХ ст. відбувалася активізація польського жіночого руху. Вона була пов'язана із суспільно-політичною ситуацією в різних частинах розшматованої Польщі, з інтенсифікацією міжнародного жіночого руху, а також зі зростанням самосвідомості жінок, які чітко окреслили свою політичну позицію. На початку ХХ ст. польські жінки виокремили свої політичні цілі й прагнення, зробили все можливе, щоб у незалежній країні позбутися дискримінації за ознакою статі.

У даній статті розглянемо процес розвитку жіночого руху в різних частинах Польщі на початку ХХ ст., його особливості, характерні риси та значення. Ці питання є частиною дослідження, присвяченого польському жіночому руху в Наддніпрянщині в окреслений період. Польські жінки, які проживали в Україні, часто в своїй громадській діяльності керувались ініціативами своїх далеких співвітчизниць. Вони не тільки успадковували практичний досвід організаційної роботи, але й відкривали філіали польських товариств, запрошували активісток суспільно-політичного життя брати участь у їх діяльності. Тому сьогодні актуальними залишаються питання про ідеологічні засади і напрямки жіночого руху в польських землях, відповідь на які дасть можливість порівняти його з суспільно-політичною активністю українського жіноцтва Наддніпрянщини. Цим пояснюється і узагальнюючий характер роботи.

Проаналізувати громадську діяльність польських жінок кінця ХІХ – початку ХХ ст. взялися ще їх сучасники [1]. У міжвоєнний період, коли з наданням виборчих прав жінкам вважалося, що жіноче питання вирішено, історія жіночого руху не була популярною темою дослідження. Лише наприкінці ХХ ст., з поступовою легітимізацією гендерного підходу в історії, активізацією феміністичного руху і демократичними змінами в Польщі, набирають актуальності праці з історії польського жіноцтва [2; 3].

У статті поняття жіночий рух трактуватимемо у його широкому значенні, як діяльність жінок, спрямовану на суспільно-політичні зміни всіх категорій соціуму, а не лише жіноцтва [4, с. 24]. Такий підхід дозволить виявити основні напрямки громадської діяльності жіноцтва, їх програмові завдання, охарактеризувати вплив на соціальні зміни і, конкретно, на еволюцію становища жінок.

У ХІХ ст. Польща залишалась поділеною між Росією, Австро-Угорщиною та Пруссією. І хоча політичний і соціально-економічний устрій в кожній частині країни різнився, однак головне питання, що поставало перед всіма поляками, залишалось спільним – досягнення незалежності країни. Воно було наріжним каменем у програмі політичних сил і соціальних рухів, а також стало базовим у свідомості поляків.

Звичайно, що розкол польських земель позначився і на становленні суспільних рухів, а саме – жіночого, гальмуючи їх. Згуртування сил наражалося на складнощі, пов'язані з різними умовами існування, виробленням загальних цілей та завдань, методів їх досягнення.

У польських землях, що належали Австро-Угорщині, чоловіки отримали виборче право у 1867 р. З 1907 р. “загальне виборче право” розповсюдилось й на жіночу частину населення. Однак воно було досить обмеженим – встановлювався майновий і освітній ценз. Жінки

могли обирати членів місцевого самоврядування через посередників-чоловіків [5, s. 218–221].

У Великопольщі, польських землях Пруссії, з 1850 р. жінкам було заборонено брати участь у зібраннях, демонстраціях та організаціях політичного спрямування. Чоловіки отримали виборче право у 1871 р.

Королівство Польське у складі Російської імперії, хоча й було економічно прогресивною частиною країни, у політичному плані не користувалось привілеями. До 1905 р., початку першої російської революції, виборчих прав, окрім хіба що системи місцевого самоврядування, населення не мало.

У той час, коли у Західній Європі й Америці жінки боролись за виборчі права, в польському суспільстві жінки ставили перед собою завдання здобути однаковий з чоловіками доступ до вищої освіти, що відкривало можливості для отримання професії і рівної оплати праці. Право на освіту було сутністю жіночого питання в Королівстві Польському, як і в цілому в Російській імперії, ще з 60-х рр. XIX ст. Наприкінці століття польські дівчата могли навчатись на Вищих жіночих курсах, що були відкриті у найбільших містах імперії, у Летючому університеті, який легалізував свою діяльність у 1906 р. і отримав назву Вищі наукові курси для дівчат [6, s. 24]. В Австро-Угорщині дівчата отримували вищу освіту у Ягеллонському університеті – на філологічному, юридичному і медичному факультетах [7, s. 59].

На початку XX ст. вимоги жінок стають дедалі конкретнішими і включають крім доступу до освіти, розширення соціально-економічних та політичних прав. У цей період у польському жіночому русі можна виокремити декілька течій. Найбільш консервативним напрямком було крило, представлене заможною верствою і клерикальними організаціями.

У 1895 р. М. Кленевська, заможна дворянка, утворила організацію *Stowarzyszenie zjednoczonych ziemianek* (Об'єднане товариство поміщиць). Членкині товариства прагнули зміни становища своїх “молодших сестер”, як вони називали селянок. Для цього вони їздили по селах, читали лекції з медицини, гігієни, ведення господарства – вирощування рослин і тварин, організували курси шиття, крою, прання і прасування. У 1906 р. товариство придбало ділянку у Мірославіцах, де запровадило школу для селянок. Крім практичних занять, дівчата вивчали також бухгалтерію і отримували загальні знання з біології, історії, географії [8, s. 390–400]. Консервативна риторика організації не заважала, однак, розповсюджувати знання, поліпшувати участь селянок, нести прогресивні цивілізаційні ідеї в побут, розширювати межі світогляду.

Схожі організації виникли і на території Австро-Угорщини, де були створені у 1886 р. “*Towarzystwo Oszczedności kobiet*” (Жіноче товариство ощадності), 1897 р. – “*Solidacje Nauczycielek*” (Об'єднання вчительок), 1904 р. – “*Solidacje pań Polskich*”. Вони також функціонували під головуванням заможних жінок, які прагнули допомогти співвітчизницям, організовуючи благодійні заходи [9, s. 103–104].

Значний вплив на розвиток консервативного жіночого руху мала католицька церква. Заборона діяльності жіночих чернечих орденів і монастирів на території Російської імперії призвела до появи таємних жіночих релігійних громад, котрі існували під виглядом майстерень і опікувались священиками.

Послідовницею ідеї створення таємних католицьких громад стала Ц. Плятер-Жиберек (1853–1920), яка утворила в 1883 р. у Варшаві ремісничий заклад для дівчат, яких навчали шиттю суконь та білизни, вишивці, а також проводили релігійне виховання. Поступове поширення діяльності призвело до того, що у 1891 р. був закуплений маєток поблизу Варшави, де дівчата навчались селянській праці. У 1907 р. Ц. Плятер-Жиберек, К. Прочек та М. Кленевська стали організаторками *Katolickiego Związku Kobiet Polskich* (Католицький Союз польських жінок). Для віруючих жінок пропонувались курси, навчальні та виховні заходи.

У Галичині створювались автономні “*Kola Pan*” при католицьких благодійних товариствах. У 1913 р. у Львові відбулось об'єднання християнських організацій. Всі названі

громадські ініціативи були пов'язані з релігійним вихованням, і не пропонували зміни погляду на жінку та її функції в родині та суспільстві.

У 1891 р. папа Леон XIII видав енцикліку, яка закликала до актів братерства, єднання та протиставляла громадський релігійний активізм небезпеці, що зростала розповсюдження соціалістичної і феміністичної пропаганди. У 1897 р. у Кракові була заснована жіноча організація взаємодопомоги *Stowarzyszenie Sług Katolickich p.w. sw. Zity* (Товариство католицьких служниць в ім'я св. Зіти). Об'єднання допомагало жінкам-служницям у працевлаштуванні, пошуку житла тощо. І хоча такі організації не змінювали соціальний порядок, не можна заперечити їх позитивний вплив на соціальну адаптацію жіноцтва, втягнутого у вир капіталістичної економіки.

Більшість прогресивних громадських діячів виступало з позитивістською програмою розвитку жіночого руху, запропонованою ще в 70–80-х рр. XIX ст. Ліберальний табір суспільно-політичної думки виступав за надання жінкам громадянських прав – на освіту, працю, закликав до поваги жінки у суспільстві [10]. Представниками цього табору були Е. Ожешко, М. Конопницька, а головними виданнями – “*Bluszcz*”, “*Przedswit*” та інші.

Позитивістські ідеї громадської єдності й витривалої “органічної праці” на користь суспільства, що виснажене національно-визвольною боротьбою і потерпає від русифікаційного тиску, головними завданнями у жіночому питанні бачили загальну освіту. Тому жінки активізують просвітницьку діяльність, створюючи різноманітні товариства поширення освіти.

У 1886–1905 р. М. Цишкевіч та М. Маренне-Мошковська створили організацію *Koło kobiet Królestwa i Litwy* (Коло жінок Королівства і Литви). До участі в цій організації долучились жінки практично зі всіх частин розділеної країни. Серед них такі відомі діячки як С. Семполовська, М. Тужима, І. Мошенська. Основною метою організації стало поширення освіти. Наприкінці XIX ст. Товариство відкрило педагогічні курси для вчительок і виховательок, надаючи жінкам можливість отримати фахову освіту [11, s. 18]. Хоча товариство й було жіночим, але воно не утверджувало новий погляд на жінку, а лише домагалось зміни становища жіноцтва, розповсюджуючи освіту. Практична діяльність товариства, безсумнівно, впливала і на самосвідомість жінок, і на можливі життєві стратегії.

З 1905 р. на польських землях поширюється діяльність організації *Macierz Polska*, що дбала про розповсюдження початкової освіти. Організація, діючи спочатку легально, змогла так розбудити польський патріотизм, що невдовзі була заборонена. Жінки працювали у початкових школах, викладали курси, створювали освітні гуртки [12, s. 101].

Жінки прагнули об'єднання задля захисту своїх професійних інтересів. Так, 1905 р. у Варшаві декілька відомих громадських діячок – журналісток та письменниць, утворили Союз літераторок і вчительок. Ця професійна організація об'єднувала жінок, які займались літературною, видавничою та педагогічною працею [13]. Ліберальне крило жіночого руху, хоча й стояло на захисті прав жіноцтва, підпорядковувало його загальносуспільним інтересам.

В Австро-Угорщині того ж року виникло професійне жіноче об'єднання – Товариство поштових жінок-службовців галицьких. Жінки робітниці пошти мали гірші умови праці, ніж чоловіки: 12–14 годинний робочий день, відсутність медичного страхування, нижча заробітна плата. До того ж, на таких жінок дивились або як неморальних, які здатні працювати в колі чоловіків, або як “синіх панчів”. Заснувавши своє товариство, жінки прагнули добиватись справедливості в умовах і оплати праці, а також вирішили побудувати окремі будинки для проживання робітниць [14, s. 84–85].

Особливої уваги заслуговує питання зародження суфражизму в Польщі. Одним з центрів цього руху в польських землях був Краків. Доволі ліберальне законодавство Австро-Угорщини дозволяло створювати неполітичні організації. У 1895 р. за ініціативою К. Буйвід та М. Седлецької була заснована *Czytelnia dla kobiet* (Жіноча читальня) – клуб, де можна було обмінюватись книжками, обговорювати літературні новинки тощо. На відміну від європейських та польських зразків, читальня гуртувала жінок, які вирішили боротися за

здобуття прав. Тут була написана петиція про право допуску дівчат до навчання в Ягеллонському університеті. Цикл лекцій про можливість отримання вищої освіти в Європі не припинився навіть тоді, коли перші три студентки були допущені до навчання на фармацевтичному факультеті.

У 1905 р. читальня обіймала декілька робочих секцій: лекційна, товариських зібрань, бібліотечна, відділ надання книжок, опіки над покинутими дітьми, допомоги полякам у Королівстві Польському [15].

Більшість діячок походила з краківської інтелігенції. Зібрання жінок відбувались по понеділках – товариські зустрічі, та четвергах, коли відбувались тематичні лекції, що читались відомими діячами, викладачами університету. В центрі обговорень завжди залишались питання становища жінок, а темами зустрічей – новини в галузі науки, аналіз міжнародного становища, розвиток жіночого руху в інших країнах тощо.

Крім відомих запрошених лекторів, виголошували реферати і членкині Читальні – П. Кучальська-Рейншміт про завдання жіночого руху, І. Мошенська про особливості виховання дівчат і новітні педагогічні прийоми, лікарка Ю. Будзінська-Тиліцька про гігієну жінки і дитини, соціолог і економістка З. Дашинська-Голінська про боротьбу з бідністю і алкоголізмом.

У 1903 р. активістки жіночого руху опублікували збірку статей “Głos kobiet w kwestii kobiecej” (Жіночий голос щодо жіночого питання), в якій проаналізували правове становище польських жінок і проголосили головні завдання жіночого руху. До збірки увійшли публікації Е. Ожешко, М. Конопницької, М. Дулембянки, П. Кучальської-Рейншміт та інших [16].

Ідеї надання рівних прав жінкам в Австро-Угорщині були представлені виданням “Nowe Slowo”, що виходило у Кракові у 1902–1907 рр. під редакцією М. Вішневської-Тужими (1850–1922). Також у Львові розпочала свою друкарську справу і П. Кучальська-Рейншміт, видаючи у 1895–1896 рр. тижневик “Ster”.

Крім видавничої діяльності, товариських зборів, подання петицій до влади, польські жінки прагнули розвивати і практичну діяльність. Так, у 1896 р. у Кракові була заснована жіноча гімназія, що існувала на кошти Товариства наукової допомоги полякам імені Ю. Крашевського. Це товариство допомагало дівчатам, які отримували вищу освіту за кордоном, а також сприяло підготовці до вступу в університети. Гімназія опікувалась відомими активістками жіночого руху і, незважаючи на складну матеріальну ситуацію, готувала дівчат до університетських іспитів.

Група жінок, на чолі яких стояли К. Буйвід, І. Мошенська, З. Дашинська-Голінська, у 1904 р. створили організацію Sekcja dla obrony praw kobiet або Związek Kobiet (Жіночий союз) [17, р. 85–88]. Вони боролися за поширення освіти, доступ жінок до навчання в університетах, можливість отримати виборчі права.

У 1905 р. в Кракові відбувся перший з’їзд польських жінок, на котрому виголошувалися промови і приймалися резолюції щодо становища жінки в польському суспільстві й необхідності його зміни. Постанови з’їзду були опубліковані на шпальтах “Nowego Slowa”. Жінки проголосили головним завданням жіночого руху досягнення політичних свобод і рівноправ’я, вирішили боротися за загальне, рівне, таємне, пряме активне і пасивне виборче право без різниць статі [18].

У 1908 р. за підтримки селянської партії у Львові був створений Komitet Równoprawnienia Kobiet, який висунув М. Конопницьку, М. Дулембянку та М. Вішневську кандидатками у депутати сейму. І хоча єдина кандидатура М. Дулембянки так і не була визнана за “формальних” причин, однак ця виборча кампанія мала важливі наслідки [19, s. 225]. Вона показала серйозність і рішучість жіночого руху, довела спроможність жінок впливати на зміни у суспільній думці.

Серед найбільш активних громадських діячок польського жіночого руху слід назвати М. Дулембянку (1858–1919). Талановита художниця, вона не могла отримати фахової освіти в академії мистецтв, куди доступ дівчатам був заборонений, лише в приватних студіях.

Заприятелювавши з письменницею М. Конопницькою, вона приєдналась до жіночого руху і впродовж цілого життя присвятила себе боротьбі за права жінок. З 1911 р. М. Дулембянка редагувала “Głos kobiet”, додаток до Kurjer Lwowsky, в якому наголошувала на необхідності надання жінкам виборчого права та їх участі в органах місцевого самоврядування.

Надалі жінки подавали петиції до сейму, розповсюджували листівки із закликами голосувати лише за тих кандидатів, хто чітко артикулює вирішення жіночого питання. Створений у 1912 р. у Львові Komitet Pracy Obywatelskiej Kobiet згуртував польське жіноцтво у їх прагненнях [20, s. 16].

На початку ХХ ст. у Королівстві Польському також оформлюється суфражистський рух. У Варшаві посеред салонів, де обговорювались світські та культурні новини, виникли читальні для жінок. Засновницями цих читалень були М. Хоєцька, К. Куліковська та Ю. Бояновська. Тут можна було ознайомитися з ліберальною закордонною пресою, дізнатись про досягнення жіночого руху в світі, обговорити прочитане, висловитись щодо вирішення жіночого питання у власній Вітчизні.

У 1907 р. П. Кучальська-Рейншміт зорганізувала Związek równouprawnienia kobiet polskich (Зв'язок рівноправності польських жінок), який зіграв важливу роль у становленні жіночого руху в Польщі. В уставі товариства було визначено декілька цілей: досягнення зрівняння в правах чоловіків і жінок у цивільному, трудовому праві, судочинстві, взаємна допомога і прагнення солідарності жінок, допомога у професійно-освітній роботі та в питаннях гігієни та здорового життя.

Засновницею організації стала Пауліна Кучальська-Рейншміт (1859–1921), яка організувала у 1895–1896 рр. у Львові видання “Ster” – перший часопис, ідеї якого стануть гаслами феміністичного руху в Польщі, пізніше, з 1907 р. – офіційне видання Związku. Членкині організації відповідали за певну ділянку роботи. До того ж, до роботи в організації запрошувались не тільки її членкині, але й відомі громадські діячі, прихильники ідеї розширення прав жінок.

Прагнення і діяльність організації, на думку багатьох дослідників, стали першим у Польщі проектом жіночої емансипації, створеним заради досягнення рівних прав у всіх галузях життя [21, s. 19–20]. Товариство змогло створити різноманітні “групи тиску” – філантропічні, професійні, освітянські організації, що піднімали самосвідомість жінок, перетворюючи їх на політичних громадян.

У червні 1907 р. відбувся з'їзд польських жінок, присвячений ювілею Е. Ожешко – сорок років праці, який продемонстрував багатозаровість жіночого руху в Польщі. З'їзд тривав три дні, протягом яких було виголошено багато промов.

Промова З. Налковської (1884–1954) викликала скандал, бо замість гасел дбати про честь, моральні чесноти, громадський обов'язок, вона заявила “Вимагаємо цілого життя”, що стало гаслом радикального фемінізму. Доповідачка вважала, що жінка повинна прагнути вільного кохання, залежного від її особистого вибору. Оцінка моральності в суспільстві належить чоловікам, і сексуальність жінки таким чином цілковито підпорядкована їхнім судженням.

Заява про подвійні суспільні стандарти, про визволення жіночої тілесності стали новим явищем у польському жіночому русі, започаткувавши модерністичний дискурс у польській літературі й публіцистиці.

Жінки були залучені й в різноманітні суспільно-політичні рухи. З 1904 р. при виданні “Nowe Słowo” було утворено додаток “Robotnica”, гаслом якого стало “Працюючі жінки – об'єднуємось”, а його редакторкою стала Ц. Гумплович (1870–1930). Пізніше у 1906 р. “Robotnica” стала виходити щомісяця при виданні “Narzęd”, органу Польської соціал-демократії. Соціальна спрямованість та той факт, під кутом зору якого подавались події у виданні, дає підстави говорити про зародження соціалістичного напрямку польської жіночої преси [22, s. 33].

Жінки брали участь у соціалістичному русі ще з початку його існування. Робітниці виступали спочатку об'єктом соціалістичної пропаганди, пізніше – учасницями гуртків,

виконували різноманітну роботу, наражаючись на небезпеку викриття, арешту, ув'язнення. [23, s. 20–47]. Ідеї визволення жінок підпорядковувалась у соціалістичній програмі загальній ідеї звільнення всіх працюючих класів суспільства.

Натомість не знайшли собі союзників суфражистки і в колі народової демократії. Ця партія прагнула відродження польської державності, не заперечуючи можливості отримання жінками виборчих прав у відновленій Польщі [24, s. 146–147]. Підтримка жінок потрібна була партії для збільшення прихильників, а жіноче питання було другорядним.

На початку ХХ ст. жіночий рух у польських землях перейшов на новий етап розвитку. В цей період були сформульовані його нові завдання і цілі, знайдені нові методи діяльності. Традиційними галузями громадської діяльності жінок було благодійництво, яке було тісно пов'язано як ідеологічно, так і організаційно з католицькою церквою. Натомість у нових капіталістичних умовах цілком у дусі ліберальних цінностей духовна опіка і матеріальна допомога стали поєднуватись з наданням професії, нових знань, умінь, навичок тощо.

Ліберальне крило жіночого руху зосереджувало свою діяльність на просвітницькій роботі й здобутті соціально-економічних прав.

Гасла надання жінкам політичних прав є свідомством зародження суфражизму в польських землях, а політичні жіночі організації, що виникли і в Королівстві Польському, і в польських землях Австро-Угорщини, стали складовою суспільно-політичного життя на початку ХХ ст. Їх активна громадянська позиція сприяла світоглядним перетворенням у польському суспільстві, спричинивши розуміння необхідності надання жінкам політичних прав у відновленій Польщі у 1918 р.

Список використаних джерел

1. *Walewska C.* Ruch kobiecy w Polsce. – Warszawa, 1909.
2. *Kobieta i społeczeństwo na ziemiach polskich w XIX wieku.* / Zbiór studiów pod red. A. Żarnowskiej i A. Szwarca. T. I. – Warszawa, 1990.
3. *Kobieta i świat polityki* / Zbiór studiów pod red. A. Żarnowskiej i A. Szwarca. – T. III. Cz. I–II. – Warszawa? 1994–1996.
4. *Темкина А.* Женское движение второй волны: истоки, концептуализация и результаты // <http://www.ecsocman.edu.ru/db/msg/10658>
5. *Orzel J.* Sytuacja społeczno-polityczna kobiet na ziemiach polskich w XIX wieku // *Kobieta w polityce.* Red. Marszałek-Kawy. – Toruń, 2009. – S. 214–229.
6. *Mrozowska K.* Sto lat działalności kobiet w oświacie i nauce. – Kraków, 1971.
7. *Perkowska U.* Formacja zawodowa i intelektualna studentek Uniwersytetu Jagiellońskiego z lat 1914–1918. // *Kobieta I edukacja.* Cz. 2. – S. 59.
8. *Kostrzewska E.* Aktywność organizacyjna ziemianek w Królestwie Polskim na początku XX wieku // *Działaczki społeczne, feministki, obywatelki... Samoorganizowanie się kobiet na ziemiach polskich do 1918 roku (na tle porównawczym).* – Warszawa, 2008. – S. 389–407.
9. *Najdus W.* O prawa obywatelskie kobiet w zaborze austriackim // *Kobieta I świat polityki.* Zbiór studiów. – Warszawa, 1994. – S. 99–117. – S. 103–104.
10. *Николаенко О.* Женский вопрос в польской общественно-политической мысли второй половины XIX – начала XX вв. // *История идей и история общества.* Материалы IX Всероссийской научной конференции (г. Нижневартовск, 14–15 апреля 2011 г.) – Нижневартовск, 2011. – С. 131–133.
11. *Niewigłowska A.* Drogi do wolności, czyli historia równouprawnienia kobiet // *Wiadomości Historyczne.* – 2006. – № 4. – S. 16–23.
12. *Miaso J.* Walka o narodową szkołę w Królestwie Polskim w latach 1905–1907 (w stulecie strajku szkolnego) // *Rozprawy z dziejów oświaty.* – T. XLIV. – S. 75–103.
13. *Kraj.* – 1905, № 30.
14. *Walczewska S.* Damy, rycerze, feministki. Kobiety dyskurs emansypacyjny w Polsce. – Kraków, 1999. – С. 84–85.
15. *Dadej I.* Czytelnia dla kobiet jako miejsce I przestrzeń krakowskiego ruchu kobiecego. Salon czy własny pokój? // *Krakowski szlak kobiet. Przewodniczka po Krakowie emansypantek.* – Kraków, 2009. – S. 32–38.
16. *Głos kobiet w kwestii kobiecej.* – Kraków, 1903.
17. *Biographical dictionary of Women's Movement's and feminisms: central, eastern and South Europe, 19th and 20th centuries* // Budapeszt. – P. 85–88.
18. *Program I Zjazdu Kobiet Polskich w Krakowie* // *Nowe Słowo.* – 1905, № 20.
19. *Czajeczka B.* “Z domu w szeroki świat”. Droga kobiet do niezależności w zaborze austriackim w latach 1890–1914. – Kraków, 1990. – S. 225.
20. *Sikorska-Kowalska M.* O wyborcze prawa kobiet. Historia politycznej emancypacji // *Emancypantki, włóknarki, i ciche bohaterki.* Autorzy: Iza Desperak, Grzegorz Matuszak, Marta Sikorska-Kowalska. – Wydawnictwo Omega-Praxis, Łódź. – 2009. – S. 4–21. – S. 16.
21. *Gornicka-Boratynska A.* Staśmy się sobą. Cztery projekty emancypacji (1863–1939). – Warszawa, 2001. – 272 s.
22. *Orecka K.* Prasa dla kobiet jako odzwierciedlenie zmiany roli i pozycji kobiety w dziewiętnastowiecznym społeczeństwie // *Przeszłość-Teraźniejszość-Przyszłość. Problemy badawcze młodych politologów.* – Kraków, 2010. – S. 23–35.
23. *Prochnik A.* Kobieta w polskim ruchu socjalistycznym. – Warszawa, 1948.
24. *Jakubowska U.* Kobiety w świecie polityki narodowej Demokracji // *Kobieta I świat polityki w niepodległej Polsce 1918–1939.* Zbiór studiów. – Warszawa, 1996. – S. 146–147.

Ольга Николаенко

ЖЕНСКОЕ ДВИЖЕНИЕ В ПОЛЬШЕ В НАЧАЛЕ ХХ В.

Проанализированы особенности развития женского движения в польских землях в начале ХХ в. Выявлено, что женщины принимали участие в общественной жизни, стремились своей деятельностью в области просвещения, благотворительности, взаимопомощи улучшить социальное устройство. В этот период зарождается суфражистское движение, чьи лозунги предоставления по-

литических прав женщинам объединяют прогрессивное крыло женского движения в разных частях Польши.

Ключевые слова: женское движение, польские земли, суфражизм.

Olha Nikolayenko

**THE WOMEN MOVEMENT IN THE POLAND AT THE BEGINNING
OF THE 20TH CENTURY**

Analyzed the peculiarities of the development of women's movement in the Polish lands in the early 20th century. Found that women participated in public life, wanted to work in the field of education, charity, mutual aid to improve social order. During this period a suffragists, whose slogans for women's political rights have the progressive wing of the women's movement in different parts of Poland.

Key words: the women's movement, the Polish lands, suffragists.